

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Повышение эффективности изучения иностранного языка в профессиональной подготовке будущих педагогов возможно при реализации следующих направлений в работе: формирование профессионально-педагогических и лингвистических интересов студентов посредством изучаемой учебной информации; обучение различным методам и способам познавательной деятельности, приведение содержания учебной информации в соответствие с интересами, мотивами, потребностями и профессиональными ориентациями студентов.

Effectiveness of foreign languages studying in professional training of future teachers is possible due to realization of the following trends in work: forming professional, pedagogical and linguistic interests of students by contents of educational information studied by them; teaching multiform methods and ways of cognitive activity; bringing the contents of educational information into accord with interests, motives, demands and professional aims of students.

У наш час не викликає заперечень твердження про те, що повноцінне формування особистості і професійної компетентності майбутнього вчителя неможливо здійснити лише на заняттях з педагогіки, психології, методики, якщо всі інші предмети вузівського циклу будуть давати лише спеціальні та загальноосвітні знання без урахування специфіки професійно-педагогічної діяльності майбутніх педагогів-вихователів. У зв'язку з цим важливого значення набуває пошук шляхів подальшого вдосконалення викладання іноземної мови в вищому педагогічному закладі, розкриття її виховних можливостей у формуванні готовності студентів до вчительської праці.

Результати теоретичних досліджень та дані, одержані нами, свідчать про те, що професійно-орієнтоване викладання іноземної мови найбільш повно сприяє одержанню майбутніми вчителями знань, умінь та навичок, що в кінцевому підсумку сприяють успішному здійсненню ними своїх професійних функцій.

Ми розглядаємо професійно-педагогічну спрямованість навчання як сукупність педагогічних та методичних принципів, реалізація яких здійснює активний вплив на всі компоненти та функції процесу викладання іноземної мови і є засобом опосередкованої професійної підготовки студентів до вчительської праці. На рівні змісту навчання професійно-педагогічна спрямованість реалізується в критеріях відбору навчального матеріалу і способах його методичної організації. Здійснюючись у системі навчально-виховного процесу, професійно-педагогічна спрямованість навчання забезпечує врахування професійних потреб в області знань та вмінь з іноземної мови і створює умови для формування позитивного ставлення до вчительської праці, виховує професійний інтерес та бажання працювати в обраній професійній сфері.

Зміст навчального іншомовного матеріалу є основою для виховання професійно-педагогічної готовності студентів до вчительської праці. На немовних факультетах педагогічних вузів його складають країнознавчі, загальнопедагогічні та спеціальні тексти, різні види тренувальних вправ, а також тематика програмової усної мови.

Аналіз нині діючих підручників іноземної мови для немовних факультетів педагогічних вузів свідчить про повну відсутність або недостатню кількість у них текстів педагогічної спрямованості. А якраз навчальні матеріали загальнопедагогічної тематики в найбільшій мірі сприяють оволодінню студентами професійними знаннями та вміннями, готують їх до педагогічної праці. Ми вбачаємо вихід з ситуації, що склалася, в розробці спеціального методичного забезпечення з курсу іноземної мови, метою якого є розвиток професійного інтересу студентів, їх педагогічних здібностей, професійно важливих навичок та умінь, стійких професійних намірів, тобто формування готовності до педагогічної діяльності.

В світлі вищесказаного ми здійснили відбір додаткових навчальних матеріалів з урахуванням мети і завдань основного курсу і розробили методику роботи з ними з застосуванням активних форм та методів навчання, врахуванням міжпредметних зв'язків.

Одним із основних підходів при розробці методичного забезпечення був тематичний підхід: зміст навчальних текстів відповідав певним розділам психолого-педагогічних наук. Тематика цих текстів близька і зрозуміла студентам, відповідає їх професійним та особистісним інтересам. В той же час робота з такими текстами потребує від них активного залучення знань, одержаних у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Ми виходили з того, що професіоналізація змісту навчальних текстів значно активізує розумову діяльність студентів і сприяє формуванню стійкого

позитивного ставлення до обраної професії. Інтерес до інформації, що міститься в тексті, в свою чергу, стимулює процес оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю.

Педагогізація змісту навчальної інформації в курсі іноземної мови поєднувалась з модернізацією методики її викладання. За основу програми експериментальної роботи було взято систему завдань, що забезпечують розвиток у майбутніх педагогів таких професійно важливих якостей, як захопленість педагогічною працею, педагогічний кругозір, педагогічне мислення, вміння діалогічного спілкування, самостійність, здібність до самооцінки, що є показниками їх готовності до роботи в школі.

При організації експериментального навчання іноземної мови ми виходили з того, що лише навчальна інформація професійно-спрямованого характеру відповідає професійно-особистісним інтересам студентів, стимулює їх позитивну мотивацію до вивчення іноземної мови, підсилює педагогізацію навчально-виховного процесу і є засобом підвищення професійної готовності студентів вищих педагогічних закладів до вчительської діяльності. При підборі текстового матеріалу, складанні проблемних завдань і педагогічних замальовок ми враховували не тільки їх інформативну цінність, але й професійно-педагогічну спрямованість. Так, в текстовий матеріал, який ми використовували в нашій експериментальній роботі, була включена інформація з тем: “Учителі та актори”, “Вчитель з Павлиша”, “Навчання з радістю”, “Три аспекти освіти”, “Характеристика особистості передового вчителя” тощо. Ми вважали, що в процесі роботи з професійно-орієнтованими текстами поповнюється запас професійних знань, розвивається професійний кругозір і прискорюється “входження” майбутнього педагога в професію, формується професійно-педагогічна спрямованість його особистості.

Ми прагнули до того, щоб запропоновані студентам завдання були цікавими і цінними з професійної точки зору, сприяли розвитку професійно важливих якостей - педагогічного мислення і уяви, педагогічної спостережливості й самостійності, формували захопленість професією і бажання бути схожими на тих майстрів педагогічної праці, про яких розповідалося в текстах.

Як приклади розглянемо кілька зразків навчальних завдань:

- Ви помітили, що ваш друг любить “вовтузитися” з дітьми. Розкажіть йому про професію вчителя, про свій педагогічний університет, умовте його вступати туди.
- Вам треба зробити доповідь, присвячену характеристиці сучасного вчителя-новатора. Початок її ви вже склали. Ознайомте з ним своїх однокурсників та попросіть їх доповнити почуте.

Розвитку педагогічного мислення сприяє і такий вид роботи, як коментований переказ певної професійної ситуації. В процесі переказу студенти повинні передати зміст почутого чи прочитаного тексту, супроводжуючи його власним коментарем, що включає фрази: “Я вважаю...”, “Мені здається...”, “Що стосується мене...” тощо. Так, студентам пропонувалось обговорити текст “Навчання з радістю” за допомогою аргументованих відповідей на запитання:

- Що ви думаєте з приводу методу роботи, обраного вчителькою?
- Як ви розумієте вислів автора “вчителі дівчинки дійсно дуже мудрі люди”? Чи згодні ви з ним ?
- Чи вважаєте ви, що гаслом школи майбутнього будуть слова “Навчання з радістю”? Чому ви так вважаєте?

Учасники такого обговорення висловлюють свої припущення, судження, свою точку зору, своє ставлення до подій, героїв, їх вчинків тощо, що розвиває самостійність в

прийнятті рішень, почуття співпричетності студентів до професії педагога, допомагає їм швидше “ввійти” в професію.

Такі завдання мають і велику особистісну значущість для студентів, тобто співвіднесеність з контекстом їх діяльності, сферою безпосередніх інтересів, нахилів, особистим досвідом. Ми вважаємо, що відповідність змісту навчання особистісним інтересам студентів є досить суттєвим фактором, що сприяє розвитку професійної спрямованості особистості. Виходячи з цього, при перевірці розуміння прочитаного тексту, в якому була описана педагогічна ситуація, ми уникали запитань: “Коли?”, “Де?”, “Хто?” тощо. Натомість ми пропонували студентам дати відповіді на запитання: “Що ви думаєте про...?”, “Як ви вважаєте...?”, “Чи згодні ви, що ...?”. На наш погляд, вони є набагато продуктивнішими в плані розвитку професійної орієнтації особистості, оскільки готових відповідей в тексті на ці запитання немає, і студентам необхідно самостійно висловити свою думку, довести свою точку зору, аргументуючи її знаннями, одержаними при вивченні наук психолого-педагогічного циклу, особистим досвідом. Висловлення власної думки, ставлення до описаних у тексті фактів та подій являють собою особистісне самовираження студента і мають для нього особистісний зміст.

Слід відзначити, що такі запитання не залишають студентів байдужими. Вони з інтересом і натхненням обговорюють їх, висловлюючи власну точку зору, ознайомлюючись з точками зору інших, оволодіваючи навичками логічної побудови аргументації, поповнюючи запас теоретичних знань. При цьому, природно, розширюється педагогічний кругозір майбутніх учителів, розвивається професійна спрямованість їх мислення, підвищується інтерес до педагогічної діяльності та бажання займатися нею.

Як було сказано вище, ефективність формування професійної готовності студентів до вчительської праці в значній мірі залежить від форм і методів роботи, які застосовує викладач у процесі навчання студентів іноземної мови.

Одним з принципів положень, взятих нами за основу програми експериментальних завдань, була активізація позиції студента. В процесі нашої дослідно-експериментальної роботи ми прагнули до того, щоб сама її організація сприяла перетворенню студента з об'єкту в суб'єкт навчання, а виконання творчих завдань проблемного характеру, нетрадиційних форм занять, за допомогою яких студент одержує знання не в готовому вигляді, а в результаті самостійного вирішення певних завдань, активізувало б його позицію, розвивало пізнавальні інтереси, стимулювало творчу активність.

Ми вважали, що використовуючи в експериментальному навчанні психологічні замальовки, педагогічні задачі, дискусії, рольові та ділові ігри, нетрадиційні форми заняття (навчальні діалоги, прес-конференції, бесіди за "круглим столом"), забезпечимо умови для формування професійної готовності студентів до педагогічної діяльності засобами іноземної мови.

Значне місце в програмі дослідних занять посідали рольові та ділові ігри. Використання їх дало нам можливість одночасно вирішувати мовленнєве (навчальне) та дидактико-методичне (професійне) завдання. Зміст ігор, що моделювали на заняттях з іноземної мови важливі аспекти вчительської діяльності, складав мотиваційну основу для набуття студентами синтезу знань предмету та конкретних педагогічних умінь.

В процесі ділової гри цілеспрямовано створювались ситуації, в яких студенти повинні були виконувати чітко визначені функції, пов'язані з їх подальшою професійною

діяльністю. Вони ніби “приміряли” на себе ту роль, яку їм належить виконувати у майбутньому.

На користь застосування дидактичних ігор у нашому експериментальному навчанні свідчить і те, що вони є важливим засобом перетворення педагогічної теорії в практику, оскільки в пошуках виходу з ситуації, що склалася, в процесі гри студенти навчаються комплексно застосовувати на практиці одержані ними раніше теоретичні знання. Дидактичні ігри сприяють оволодінню студентами такими професійно необхідними вміннями як аналіз та оцінка педагогічної ситуації, визначення педагогічної мети, вибір засобів та методів її досягнення, прогнозування кінцевого результату, корекція діяльності, оцінка досягнутого. Це веде до накопичення у майбутніх педагогів необхідного професійного досвіду, який буде потім винесено за рамки навчальної ситуації та взято ними за основу реальних професійно-педагогічних дій.

При розробці програми дослідних завдань з іноземної мови, що підвищують рівень професійної готовності студентів до вчительської праці, особлива увага була приділена принципу комунікативної спрямованості навчальної діяльності.

Принцип комунікативності в навчанні іноземної мови полягає в тому, що студентів навчають не мові як системі, а мовленнєвому спілкуванню засобами мови. Іноземна мова - чи не єдиний предмет вузівського циклу, що має за мету навчання спілкуванню. Важко переоцінити ту роль, що її відіграє правильно організоване спілкування у професійній діяльності вчителя. Саме тому ми будували методіку нашої експериментальної роботи з урахуванням принципу комунікативності, що передбачає організацію процесу навчання іноземної мови як моделі спілкування.

Оволодіння особистістю навичками спілкування пролягає через особисту участь у спілкуванні. Складність

навчання іноземної мови як мовленнєвого спілкування на немовних факультетах педагогічного вузу полягає в тому, що природні ситуації спілкування на мові, що вивчається, виникають дуже рідко. Але проблему навчання іншомовного спілкування можна розв'язати за умови створення ситуацій, що є максимально наближеними до майбутньої професійної діяльності. Цим вимогам відповідають рольові ситуації, що штучно створюються викладачем у процесі навчання іноземної мови. Навчальна мета тут завуальована, але не цілком прихована від студентів. Досвід свідчить про те, що у них формуються повноцінні мовленнєві уміння, оскільки всі параметри ситуацій аналогічні природним і викликають появу відповідної комунікативної інтенції та програми вирішення комунікативної мети.

Комунікативність займає особливе місце в навчанні іноземної мови з використанням проблемного підходу, на основі якого ми будували методикау нашого експериментального навчання. При цьому ми, перш за все, мали на увазі те, що в процесі вирішення проблемних завдань виникає природна мовленнєва комунікація, яка знайде свій подальший розвиток при наявності в учасників обговорення різноманітних гіпотез. Обговорення різних точок зору на проблему, що вирішується, є природним стимулом, який спонукає студентів до дискусії. Під час дискусії вони навчаються обґрунтовувати правильність своїх висловлювань, відкидати помилкові думки та погоджуватися з більш переконливими й аргументованими доказами. При цьому зростає розумова активність студентів, яка, в свою чергу, стимулює іншомовну мовленнєву діяльність, оскільки проблемність нерозривно зв'язана з мисленням, а без мислення немає мови.

Проблемні завдання є дуже цінними і в мотиваційно-спонукальному плані, адже вони дають можливість створювати атмосферу спілкування, в якій виникають мотиви

висловлювань, а їх досить непросто викликати в навчальних умовах. Одна справа, якщо студенту директивно наказати переказати зміст прочитаного тексту “Навчання без оцінок” і зовсім інша, якщо його залучити до рольової гри, запропонувавши таку ситуацію:

- Ви готуєте телепрограму, присвячену новим методам навчання. Питання, яке виноситься на обговорення “Навчання без традиційних оцінок”. Візьміть, будь ласка, інтерв'ю у вчителів, студентів педагогічного інституту та батьків по цій проблемі.

Точно визначені “запропоновані обставини” створюють загальний спонукальний фон, а конкретна роль, що її отримує студент, звужує його до об'єктивного мотиву. Ми намагаємося максимально використати навчальні і виховні можливості рольових ігор, включивши їх в розроблені нами завдання майже до кожного тексту професійно-педагогічної спрямованості.

Для того, щоб наблизити навчальну комунікацію до реальної, ми старалися пов'язати в рольовій ситуації основну тему бесіди по тексту з вивченими студентами раніше розмовними темами “Наш інститут”, “Моя майбутня професія”, “Система освіти в Україні”, “Системи освіти в англomовних країнах Великобританії, США, Канаді, Австралії”, а також зі знаннями, отриманими ними з циклу психолого-педагогічних наук, навчаючи їх одночасно і вирішенню таких розумових завдань, як установлювання міжпредметних асоціацій та зв'язків.

Результати дослідно-експериментальної роботи повністю підтвердили наше припущення про те, що саме професійно-орієнтоване навчання іноземної мови в педагогічному вузі в найбільшій мірі відповідає професійно-особистісним інтересам студентів, сприяє розвитку їх професійно важливих навичок та умінь, розвиває розумові здібності, поповнює запас професійних знань і є надійним

засобом формування готовності майбутніх педагогів до вчительської діяльності.